

Restauruotas Kražių kolegijos bursos pastatas. 2007 m.

KRAŽIŲ

PARENGĖ DONATAS
TYTUVA

KOLEGIJA

NUOTRAUKOS DANUTĖS
MUKIENĖS

1616–1844 m. veikusi Kražių kolegija – viena iš nedaugelio to laikotarpio Lietuvos pasaulietinių vidurinių mokyklų. Ja rūpinosi Lietuvos jėzuitų provincija. Auklėtinių skaičiumi Kražių kolegiją anuo metu lenkė tik Vilniaus jėzuitų kolegija. Žemaitijoje net 222 metus

Kražių kolegija buvo svarbiausias švietimo ir religinio gyvenimo centras, o čia veikusi biblioteka – turtingiausia visame krašte.

Kodėl Kražiai, o ne kuris nors kitas Žemaitijos miestelis buvo pasirinktas kaip tinkamiausias svarbiausiam Žemaitijos švietimo centrui suformuoti?

Prisiminkime istoriją. Kas buvo Kražiai iki kolegijos įkūrimo?

Archeologiniai radiniai sako, kad Kražiuose ir jų apylinkėse žmonės jau gyveno III–IV a. po Kristaus.

1253 m. Kražiai pirmą kartą paminėti rašytiniame dokumente (Mindaugo raštas).

1253–1257 m. Kražių žemė buvo viena iš svarbiausių Žemaitijos gynybinės sistemos dalių.

1390 m. gegužės 26 d. Karaliaučiuje pasirašytoje Žemaičių bajorų ir Ordino sutartyje paminėti 6 Kražių bajorai: Einoras, Eivildas, Eionoro brolis Vidė, Getėžis, Eikutis, Ramovytas.

1394–1935 m. rašytiniuose šaltiniuose paminėta Kražių pilis.

1410 m. rašytiniuose šaltiniuose paminėtas Kražių valsčius.

1412–1451 m. Kražiuose gyveno Vytauto Didžiojo vietininkas Jonas Stanislovas Kęsgaila.

1414 m. Kražiai tapo apskrities centru. Kražių dvaras tada priklausė Lietuvos didžiajam kunigaikščiui.

1417 m. Vytauto Didžiojo pavedimu Kražiuose pastatyta katalikų bažnyčia. 1495 m. pastatyta nauja Kražių bažnyčia (sudegė 1638 m.). Naująją pastatė klebonas M. Barkauskas. Šiai sudegus, vėl pastatyta nauja (užbaigta įrengti 1841 m., o 1911 m. atnaujinta).

Pradžios mokykla Kražiuose įsteigta XVI a. pradžioje.

1533–1547 m. turtingos Kražių parapijos klebonu dirbo vėliau Vilniaus vyskupu tapęs, Vilniaus kolegijai (nuo 1579 m. – universitetas) pirmuosius pastatus dabartinėje Universiteto gatvėje nupirkęs Valerijonas Protasevičius. Šis vyskupas į Lietuvą pakvietė jėzuitus, kurie čia turėjo užsiimti švietimu ir krikščionių Bažnyčiai padėti kovoti su reformacija.

1559 m. Žygimantas Augustas Kražius pardavė anglams Kotrynai Sufolsk ir Ričardui Berthui. Po jų Kražius valdė Mikalojus Rad-

Kražių miestelio panorama nuo bažnyčios pusės

vila. Jis dvaro teritorijoje pastatė pilį-rūmus, kuriuos juosė vandens pripildytas platus griovys.

Nuo 1566 m. iki XVI a. pabaigos Kražiuose posėdžiaudavo Žemaičių bajorų seimeliai. Jau tada Kražiai buvo vienas iš didžiausių Žemaitijos kultūros, švietimo centrų.

XVI a. pabaigoje Kražiuose įsikūrė jėzuitai, kuriuos čia iš pradžių globojo didikai Radvilos ir Jonas Karolis Chodkevičius.

1607 m. Kražiuose įsteigtas jėzuitų vienuolynas.

1608 m. naujai veikti pradėjusios Lietuvos jėzuitų provincijos viršininkas Povilas Bokšta iš Virbalio misijos į Kražius atsiuntė du pirmuosius jėzuitus – Motiejų Galminą ir Merkelį Daugėlą. Prieš mirtį Žemaičių vyskupas M. Giedraitis (mirė 1609 m.) 2000 vengriškų raudonųjų ir šiek tiek žemės Kražiuose užrašė Kražių vienuolyno statybai.

1613 m. buvo įsteigta Kražių kolegija. Vieta jai parinkta sklype, kurį jėzuitams padovanojo Vilniaus vaivada Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis – jo dėka Kražantės upės vingyje jėzuitams atiteko 1565 m. pastatyta mūrinė rezidencinė pilis (rūmai ir žemės sklypas prie jos).

Kražių kolegijos fundatoriais buvo didikai Chodkevičiai, Radvilos, karalius Jonas Sobieskis, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdininkas Jeronimas Valavičius, daugelis Žemaičių vyskupų, Žemaičių teisėjas Petras Šiukšta, nemažai kitų pačių žymiausių ano meto žmonių. Rėmėjai nuo kolegijos veiklos pradžios 26 neturtintiems mokiniams suteikdavo visokeriopą išlaikymą.

Kražių gimnazija Lietuvoje garsėjo čia buvusiu aukštu mokymo lygiu. Didelę dalį jos dėstytojų sudarydavo buvę Vilniaus universiteto auklėtiniai. XVII–XVIII a. iš viso Kražių kolegijoje dirbo 30–50 jėzuitų. Daug šios kolegijos buvusių dėstytojų iki pat šiol Lietuvoje minimi kaip ryškų pėdsaką šalies kultūroje ir moksle palikę žmonės. Vienas iš pirmųjų Kražių kolegijoje dirbti pradėjęs poetas Motiejus Kazimieras Sarbievijus, kuris čia dėstė poetiką ir sintaksę. Kolegijoje rektoriumi yra dirbęs ir daugelio mokyklinių dramų autorius Gabrielius Šimkevičius. Čia retoriką dėstė istorikas A. Vijųkas-Kojelavičius. Mykolas Ginkevičius yra dėstęs gramatiką. Teologinių knygų autorius Danielius Butvila buvo vienas iš 49 čia dirbusių rektorių. Kitas rektorius – Žygimantas Liauksminas – taip pat yra daugelio knygų autorius, garsėjo kaip graikų kalbos, retorikos, muzikos žinovas. Plačiai sklido garsas ir apie Kražiuose rektoriumi dirbusį talentingą lietuviškų pamokslų autorių Pranciškų Šrubauskį. Iš dėstytojų savo kultūrine veikla plačiai buvo žinomas Z. Bartoševičius, S. Malcužinskis, S. Sobolevskis. Kražių gimnazijos kapelionu, bibliotekininku yra dirbęs žemaičių vyskupas, rašytojas, švietėjas, blaivybės puoselėtojas Motiejus Valančius.

Nuo pat kolegijos atidarymo čia buvo mokoma lotynų kalba. Veikė pradinės, gramatikos, humanitarinės, retorikos, sintaksės klasės. Prie kolegijos buvo Aukštoji filosofijos ir teologijos mokykla. Ji rengė jėzuitų dvasininkus, čia Žemaičių krašto dvasininkai keldavo ir kvalifikaciją.

Iš Kražių gimnazijos ir kolegijos auklėtinių ryškiausių pėdsaką Lietuvos kultūros ir meno istorijoje paliko Simonas Aleksandravičius, Vladimiras Andrijauskas, Liudvikas Adomas Jucevičius, broliai Antanas ir Jonas Juškos, Kajetonas Nezabitauskis-Zabitis, Kiprijonas Juozapas Nezabitauskis, Dionizas Poška, Simonas Tadas Stanevičius, Aleksandras Štomas-Gužutis, Andrius Ugianskis ir daugelis kitų.

(Nukelta į 12 p.)

Kražių bažnyčia, šventoriaus vartai ir medžio drožėjų sukurtas stogastulpiais papuoštas paslaptingos, legendomis apipintos Kražių kalvos

(Atkelta iš 11 p.)

1614 m. Žemaičių seniūnas ir Lietuvos didysis etmonas Jonas Karolis Chodkevičius su savo žmona – Slucko kunigaikštyte Sofija Maleckaite – Kražių kolegijai užrašė 7 ūkius ir pastatė namus.

1614–1844 m. Kražių kolegijoje veikė biblioteka.

1616 m. Kražių gimnazijai skirtuose laikinuose mediniuose namuose atidaryta pirmoji šioje kolegijoje klasė (gramatikos). Pirmasis kolegijos mokytojas buvo iš Braunsbergo kolegijos į Kražius persikėlęs Jonas Kochas. Pirmaisiais gimnazijos darbo metais I klasėje mokėsi 50 mokinių. Vėliau visose klasėse mokydavosi 250–300 mokinių.

1618 m. buvo pašventintas pradėto statyti kolegijos mūrinio pastato kertinis akmuo. Iškilimėse dalyvavo Lietuvos didysis iždininkas Jeronimas Valavičius.

1618–1620 m. ir 1644–1647 m. kolegijos rektoriumi dirbo Jonas Jamielkovskis (jis buvo pirmasis rektorius).

1620–1742 m. Kražiuose veikė Žemaičių kunigų seminarija.

1621 m. jėzuitai ant Radvilų rūmų pamatų pradėjo statyti Kražių bažnyčią (užbaigė 1689 m.).

Kražių kolegijos įkūrimo idėją iškėlė Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis, tačiau, jam esant gyvam, šis sumanymas nebuvo realizuotas. Jis tik spėjo Kražiuose nupirkti jėzuitams žemės ir pastatyti namus.

1635–1638 m. kolegijos rektoriumi dirbo Jonas Jaknavičius.

1639 m. Kražiuose įsteigtas benediktinų vienuolynas.

1658–1661 m. kolegijos rektoriumi dirbo Danielius Butvilas.

1661–1665 m. kolegijos rektoriumi dirbo Žygimantas Liaukšminas.

1667 m. Kražių kolegijoje suvaidinta D. Mikulskio tragedija „Belizarijus“. Kražiuose mokyklinis teatras veikė XVII a. – XVIII a. Žinoma 30 šio teatro vaidinimų ir teatralizuotų renginių. Čia buvo statomi spektakliai pagal M. Chanevskio, M. Juškevičiaus, A. Mlodzianovskio, S. Sadovskio, G. Šimkevičiaus, M. Veličkos dramos kūriniai.

1693 m. prie kolegijos pastatyta bursa – studentų bendrabutis.

1670–1673 m. kolegijos rektoriumi dirbo Pranciškus Šrubauskis.

1672 m. kolegijos Filosofijos skyriuje studijavo 16 studentų, Teologijos skyriuje – 5 studentai.

Po Jėzuitų ordino panaikinimo Kražių kolegija 1773 m. perėjo Edukacinės komisijos žinion ir buvo reorganizuota į apygardos mokyklą. Tuo metu joje mokėsi apie 500 mokinių.

1758 m. Kražiuose įsteigtas marjavičių vienuolynas.

1797 m. Kražių mokykla pradėjo rūpintis Kolainių karmelitai.

XVII a. Kražiuose susiformavo kontrreformacijos židinys.

1800 m. gimnazijoje mokėsi 326 mokiniai (246 iš jų buvo bajorų, kiti – įvairių kitų luomų atstovų, tarp jų ir valstiečių, vaikai). 1821 m. gimnazija turėjo apie 410 auklėtinių.

1817 m. Kražių pradžios mokykla perėjo Vilniaus universiteto žinion ir buvo pavadinta gimnazija. Tais metais ji reorganizuota į pasaulietinę gimnaziją – 1817 m. rudenį Vilniaus universitetas Kražiuose atidarė dvi žemesniąsias gimnazijos klases.

1818 m. Kražių gimnazijoje dirbo 12 mokytojų.

1818 m. Kražių mokykla jau buvo pilna šešių klasių gimnazija.

1819 m. Kražių gimnazijoje mokėsi 350 mokinių.

1823 m. Kražių gimnazijoje mokėsi 452 mokiniai.

1823 m. Kražiuose veikė anticarinė moksleivių organizacija „Juodieji broliai“.

Koplytstulpiai, kryžiai, koplytėlės – neatskiriama Kražių peizažo dalis. Danutės Mukienės nuotraukos

1893 m. lapkričio 22 d. įvyko Kražių skerdynės (jos prasidėjo po to, kai vietiniai gyventojai caro valdininkams neleido nugriauti 1757–1763 m. vienuolių benediktinių pastatytos kražiškių mylimos ir lankomos Kražių bažnyčios).

1894 m. įvyko Kražių gynėjų teismas.

1844 m. Kražių gimnazija perkelta į Kauną. Čia jai buvo suteiktas gubernijos gimnazijos statusas (šiuo metu tai Kauno Maironio gimnazija). Kražių gimnazijos pastatai, Kolegijos bažnyčia ėmė nykti, per karus pastatai buvo apgriauti. Apie 75 metus pastatuose beveik niekas negyveno. Vėliau dalyje jų buvo įrengti butai.

1910 m. suremontuota Kražių skerdynių metu suniokota Kražių bažnyčia (ji iki šiol naudojama parapijos reikalams).

Lietuvos nepriklausomybės metais Kražiai buvo valsčiaus centras.

2008 m., remiant Europos Sąjungai, užbaigtas restauruoti istorinis Kražių kolegijos bursos pastatas. Čia įrengtas kultūros centras, muziejus, biblioteka, turizmo informacijos centras.

PANAUDOTA LITERATŪRA:

1. Bacevičius Arvydas, „Kražių kolegija“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 10, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.
2. Biržiška Mykolas, *Rinktiniai mūsų senovės raštai*, Kaunas, 1927.
3. Lukšienė Meilė, *Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmojoje pusėje*, Kaunas, 1970.
4. Zaborskaitė Vanda, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981.
5. Brensztejn M. E., *Teatr szkolny w Krożach na Żmudzi*, Wilno, 1925.

Istoriją mėnenitys senieji Kražių pastatai...

Simono Daukanto bibliofilų klubui – 25

ALBINAS MINGĖLA

„Žemaičių bibliofilas“. Numerio įžanginiame straipsnyje („Užaugti su knyga“) rašoma, kad šis klubas „yra knygos kultūros ugdymo centras Žemaičiuose. Klubo devizas „Švieskis ir šviesk“ reiškia ne tik visapusišką knygos pažinimą, bet ir saviugdą – žmogaus tobulėjimą.“ Toje pačioje publikacijoje informuojama, kad 2008 m. lapkričio 7 d. Plungės Senamiesčio vidurinėje mokykloje daukantiečiai surengė konferenciją „Žemaičių knyga – 4“, kurioje pranešimus perskaitė Simono Daukanto ir Martyno Mažvydo bibliofilų klubų nariai. Ši konferencija buvo projekto „Atverkime duris į krašto praeitį, kad neprarastume savęs ateityje“ dalis. Naujajame „Žemaičių bibliofilo“ numeryje spausdinami keli konferencijos pranešimai, jų tezės, keletas kitų dėmesį patraukiančių straipsnių: Tomas Petreikis. „Svarstymai apie Žemaitijos knygos gaires“; Domas Kaunas. „Nasrėnų knygius Juozapas Stropus“; Virginija Leilionaitė. „Prof. Zenono Ivinskio asmeninės bibliotekos, saugomos Žemaičių dailės muziejuje, knygų ženklai ir marginalijos“; Gintautas Černeckis. „Dailininkės Gražinos Didelytės iliustruotų knygų rinkinys asmeninėje bibliotekoje“; Gintautas Trumpis. „Knygų kolekcija „Kuršių Nerija“; dr. Arvydas Pocevičius. „Kas yra, buvo, gali būti žemėje ir dangaus aukštybėse?“; Ignotas Juodeikis. „Žemaičių Prietelius“ – žemaičių balsas nepriklausomoje Lietuvoje“; dr. Daiva Narbutienė. „Leidinyje apie bibliofiliją ir biblioteką“; dr. Aušra Navickienė. „Naujas leidinys apie knygos kultūros istoriją ir jos kūrėjus“; Tomas Petreikis. „Du nauji bibliofiliniai knygų katalogai Lietuvoje“. Taip pat publikuojamas ir pluoštelis Gintauto Černeckio „Lakonikų“, Simono Daukanto bibliofilų klubo veiklos kryptys 1984–2009 m., trumpai pristatomi leidiniai, kuriuose skelbiamos publikacijos apie klubo veiklą.